

LA GUERRA DELS SEGADORS A LES GASETES EUROPEES

Henry Ettinghausen

La història de la premsa comença realment amb la impremta. Ja abans de finalitzar el segle XV, a vàries ciutats d'Europa havia començat el costum de publicar notícies. Al primer terç del XVII, a països com ara Alemanya, Anglaterra, França i Països Baixos, ja es practicava la premsa periòdica: mensual, setmanal o, fins i tot, diària. Aquests periòdics (sovint titulats gasetes o avisos) s'assemblaven ja bastant al que entenem avui dia per diaris i revistes, en el sentit que cadascun portava notícies variades de diversa procedència. No obstant això, al costat d'aquests periòdics, també se seguí publicant un altre model de fulls informatius, titulat normalment *relacions*. Les relacions –que tenien com a distintiu informar, gairebé sempre, sobre un sol fet– foren el model predominant de periodisme al món hispànic fins ben entrada la segona meitat del segle XVII. A Espanya el primer projecte realment aconseguit de publicació periòdica de notícies fou la *Gaceta Nueva*, que començà a sortir mensualment l'any 1661.¹

Cal reconèixer la immensa importància que tingué la premsa a Europa al començament dels temps moderns, fins al punt que l'aparició de la premsa, i el seu ràpid desenvolupament, sobretot al segle XVII, representa un element essencial d'aquella mateixa modernitat. Amb el triomf de la premsa com a mitjà de comunicació de masses –per més que aquestes masses es limitessin a una porció molt minoritària de la població–, neixen, en un procés dialèctic, per una banda, la propaganda emesa pel poder i, per altra, l'opinió pública, influïnt-se poderosament ambdues forces. Tant les autoritats civils i eclesiàstiques com la població lectora s'adonen cada vegada més del poder polític que representa la informació, com també de les maneres que es presta a ser manipulada.

Quant a la primitiva premsa catalana, a penes hom ha començat a estudiar-la seriosament. Existeixen uns quants resums històrics, però de moment pocs estudis aprofundits. Pel que toca concretament a la producció periodística de la Catalunya del segle XVII, només se n'ha posat a l'abast del lector modern una part minúscula i encara queda molt de camp per córrer

1. Vegeu E. VARELA HERVIAS, *Gazeta Nueva 1661-1663 (Notas sobre la historia del periodismo español en la segunda mitad del siglo XVII)*, Madrid, 1960; Henry F. SCHULTE, *The Spanish Press, 1470-1966. Pnnt, Powerand Politics*, Urbana/Chicago/Londres, 1968; María Dolores SAIZ, *Historia del periodismo en España*, I. «Los orígenes. El siglo XVI», Madrid, 1983; Henry ETTINGHAUSEN, «The News in Spain: relaciones de sucesos in the Reigns of Philip III and IV», *European History Quarterly*, 14, 1984, p. 1-20; Augustín REDONDO, «Les relaciones de sucesos dans l'Espagne du Siecle d'Or: Un moyen privilégié de transmission culturelle», *Cahiers de l'UFR d'Etudes Ibériques et Latino-Américaines*, 7, 1989, p. 55-67; Henry ETTINGHAUSEN, «Hacia una tipología de la prensa española del siglo XVII: De "hard news" a "soft porn"», a Ignacio ARELLANO et al., *Studia Aurea Actas del III Congreso de la AISO*, I, 1996, p. 51-66.

abans que se n'aclareixi tot el panorama.² De totes maneres, tant a Catalunya com a la resta de la Península, i també més enllà dels Pirineus, les relacions aportaven una gran varietat de noves que anaven des d'informes oficials o semioficials dels fets de la família reial, victòries, desastres, crims, festes i celebracions civils i religioses fins a narracions, sovint sumament improbables, de miracles, monstres i aparicions.³ De manera comparable a com ho fan els mitjans de comunicació moderns, a més de proveir d'informació, les relacions contribuïen notablement a estructurar la visió de la realitat i a donar-li sentit, al mateix temps que alegraven, divertien, meravellaven o espantaven els lectors de l'època del barroc. A més, molt sovint moralitzaven i, d'una manera o d'una altra, pràcticament sempre reflectien clarament la ideologia de la classe dominant.

A la premsa catalana de primers del segle XVII, hi està representat tot el ventall de temes característics de la premsa hispànica de l'època. Un bon índex de la compenetració de la premsa barcelonina amb la de la resta de la Península, almenys durant aquests anys, el constitueix el nombre de relacions que pretenen ser reedicions de fullets impresos amb anterioritat en altres ciutats de la monarquia espanyola.⁴ Hi trobem relacions de tots tipus de successos, com ara casos sobrenaturals, de miracles i senyals, de festes celebrades per la canonització de sants espanyols, de martiris soferts per cristians al nord d'Àfrica, d'«actes de fe», de crims horripilants, de la captura i/o mort de bandolers, d'actes públics de la reialesa i de la noblesa i d'algun incendi, inundació o terratrèmol. També hi figuren notícies d'esdeveniments militars i polítics ocorreguts a l'estranger, especialment reportatges de batalles contra els enemics de la monarquia espanyola, tant per terra com per mar, al nord d'Àfrica, a Turquia, a Flandes, a Alemanya, a Amèrica o a Anglaterra. No obstant això, el país del qual hi ha més notícies és França. Ens trobem que hi ha, sobretot, moltes relacions que informen el públic lector hispànic (i especialment el català, en relacions publicades a Barcelona) sobre la repressió per part de la corona francesa dels hugonots, molt particularment el setge de Montauban l'any 1621 i els de Montpeller, La Rochela i d'altres ciutats el 1622.

El caràcter internacional de la premsa barcelonina a començaments del segle XVII pot apreciar-se en part pel fet que més del 10% d'una col·lecció de més d'un centenar de relacions publicades a Barcelona entre 1612 i 1628 pretenen ser traduccions, bé del francès o de l'italià.⁵ El fet és que, almenys des de començaments del segle XVII, gràcies sobretot a les profundes divisions religioses i polítiques, la premsa catalana, i fins i tot la d'Europa en general, es converteix en una arma propagandística al servei, en particular, dels governadors de països del bloc catòlic, per un costat, i del protestant, per l'altre. És, en molts sentits, una premsa internacional.

La Guerra dels Segadors representa un moment crucial en el desenvolupament de la premsa catalana, per la senzilla raó que aquesta guerra, com totes, necessitava explotar al màxim tots els elements propagandístics que tingueren a l'abast tant els catalans com els seus aliats i afectes, especialment els francesos i els portuguesos, aquests últims igualment revoltats, des de finals de 1640, contra la monarquia espanyola. En efecte, des del moment que esclata la Guerra dels Segadors, les connexions internacionals de la premsa catalana

2. Entre altres, es poden consultar: Joan TORRENT i Rafael TESIS, *Historia de la premsa catalana*, I, Barcelona, 1966; Henry ETTINGHAUSEN, «La premsa a Catalunya abans de 1792», en *200 anys de premsa diària a Catalunya*, Barcelona, 1995, p. 22 42; *La Guerra dels Segadors a través de la premsa de l'època*, 4 vols, Barcelona, 1993. Vegeu també *Catálogo de la colección de folletos Bonsom s relativos en su mayor parte a historia de Cataluña*, I. «Folletos anteriores a 1701», Barcelona, 1959-1972.

3. Vegeu Henry ETTINGHAUSEN, *Noticias del siglo XVII: relaciones españolas de sucesos naturales y sobrenaturales*, Barcelona, 1995.

4. Hi podem comptar quinze casos, o sigui més del 11% del total de relacions barcelonines conservades a la col·lecció citada. Quant als llocs originals de la impressió de les relacions que es reimprimeixen a Barcelona, hi figuren Madrid (4 cops), Sevilla i Tolosa de Llenguadoc (3 cops cadascun), Toledo (2 cops) i Baeza, Saragossa i València (1 cop cadascun); és a dir 1, una diversitat bastant remarcable de punts geogràfics.

5. Espero poder publicar aviat una edició facsímil d'aquesta col·lecció. Sobre alguns aspectes de les connexions entre la premsa francesa i la hispànica al segle XVII, vegeu Henry ETTINGHAUSEN, «Prensa comparada: relaciones hispano-francesas en el siglo XVII», en *Estado actual de los estudios sobre el Siglo de Oro*, ed. Manuel García Sarmiento, Salamanca, 1993, p. 339-345.

esdevenen no tan sols més freqüents, sinó contínues. Això és a conseqüència del fet que la guerra que declararen els catalans contra el govern de Felip IV i el comte-duc d'Olivares s'inscrivía dins la Guerra dels Trenta Anys, la qual afectà pràcticament tota Europa. La principal finalitat de la present comunicació consisteix en esbrinar les connexions que hi hagué durant la guerra entre la premsa catalana i les d'altres països i, en particular, l'abast de la cobertura de la guerra catalana a la premsa dels països que més interès hi tenien: França i Portugal.

A l'edició facsímil de la premsa de la Guerra dels Segadors publicada el 1993 per Curial, hi podem constatar fàcilment un dels aspectes més fonamentals de la premsa d'aquella guerra: el fet que, tant d'una banda com de l'altra, la premsa només parlà de victòries.⁶ Per això, durant els primers anys de la guerra, quan les forces catalanes, reforçades poderosament per França, eren les que guanyaven més sovint, trobem moltes relacions d'encontres bèl·lics publicades a Barcelona i ben poques a Madrid. En canvi, cap al final de la guerra, quan França es veié afectada seriosament per la guerra civil de la Fronda, veiem com es publiquen cada vegada més relacions a les principals ciutats espanyoles, molt especialment a Madrid i Sevilla.

La gasetta francesa

La gasetta francesa, fundada el 1631 per Théophraste Renaudot amb amb l'objectiu de posar a l'abast dels seus lectors notícies d'arreu del continent, no trigà gens a arribar a ser un dels mitjans de comunicació més eficients de l'Europa del seu temps. A part de la gasetta pròpiament dita, la mateixa empresa, anomenada *Le Bureau d'Adresse*, publicava números extraordinaris i relacions en cadascuna de les quals es narraven llargament una o més notícies. Durant la Guerra dels Segadors, la freqüència d'aparició de les publicacions de la gasetta francesa fou normalment la següent: les *Nouvelles Ordinaires* (notícies del nord d'Europa) i la *Gazette Extraordinaires*, o les *Relations* (titulades, o no, així), sense periodicitat regular, però per terme mitjà també un cop a la setmana. De manera que l'empresa de Renaudot produïa generalment unes tres publicacions informatives a la setmana, o unes 155 a l'any, totes elles numerades i paginades consecutivament.

El panorama europeu que cobria la gasetta francesa es pot apreciar molt bé llegint els resums de la situació internacional (vista, per descomptat, des d'una òptica francesa), els quals eren publicats al començament de l'any. Així, al fullet núm. 1 de 1642 (titulat, com tots aquests genials *tours d'horizon*, «Estat général des affaires»), hi trobem mencionats «Le Turc», «Le grand Duc de Moscovie», «Le Roy de Dannemarc», «La Pologne», «La Suède», «Le Roy de Hongrie», «L'Electeur de Saxe», «Celuy de Brandebourg», «Les Electeurs de Mayence & de Cologne», «Le Duc de Bavières», «Le Duc de Lunebourg», «La Landgrave de Cassel», «La Maison Palatine», «Les autres Princes d'Allemagne», «Les villes Impériales», «La Boheme», «La grande Bretagne», «Le Prince d'Oreng», «La Flandre», «La Franche-Comté», «Le Pape», «Les deux Indes», «Venise», «Florence», «La Seigneurie de Génes», «La Duchesse de Savoye», «Napoles & Milan», «Les Grisons», i, finalment, «Espagne». És a dir que, per més que (com veurem) la Guerra dels Segadors es cobreix constantment a la gasetta francesa, havia de disputar el seu lloc entremig de notícies provinents de tota Europa.

En tot cas, cal remarcar el fet que la primera notícia de la revolta ja apareix a la gasetta francesa el 15 de juny de 1640, ben poc després del començament de la sublevació contra les tropes espanyoles.⁷ La notícia devia agafar per sorpresa els lectors de la gasetta, ja que el periòdic de Renaudot no els havia preparat per a aquesta possibilitat. Durant la primera meitat

6. Vegeu *La Guerra dels Segadors a través de la premsa de l'època*, 4 vols, Barcelona, 1993.

7. La notícia es titula senzillament: «*le soulèvement des Catalans contre le Roy d'Espagne*». Com que molt probablement no s'ha citat mai en cap història de Catalunya, la citem per extens al final d'aquesta comunicació.

de l'any les principals notícies referents a la monarquia espanyola havien tractat gairebé únicament enfrontaments entre tropes franceses i espanyoles al Piemont, molt particularment la derrota soferta pels espanyols a Casale. Després, al llarg de la Guerra dels Segadors, la gaseta francesa portaria moltes notícies d'encontres militars amb les forces de Felip IV. Quan es tractava d'esdeveniments que es consideraven com realment significatius, s'hi dedicaven suplementos sencers (o sigui, els números *Extraordinaires* i les *Relations*), o bé parts importants dels mateixos.⁸ Tant és així, que s'ha de reconèixer que la gaseta francesa, de la qual ens han arribat col·leccions completes, ofereix la versió periodística més impressionant que ens queda d'aquella guerra. En efecte, mentre la majoria de les relacions catalanes d'importants encontres militars consten també en versió francesa, hi ha moltíssims fets d'armes de la guerra que es cobreixen en relacions ben detallades a la gaseta francesa i dels quals no coneixem versions catalanes. A més a més, les notícies de la Guerra dels Segadors es publicaven a França sovint més d'una vegada. Sense comptar amb el fet que la gaseta i els seus suplementos s'imprimien a París i també a d'altres ciutats franceses, com ara Lió, a vegades els reportatges de la guerra apareixien no tan sols com a suplementos numerats de la gaseta, sinó també com a relacions independents, sense numerar. Això és precisament el que passà amb algunes de les primeres notícies d'accions navals portades a terme per l'armada francesa en ajut dels catalans, la primavera de 1641.⁹

En general els reportatges de la guerra fets pels francesos tenen l'estil d'informes oficials en els quals destaquen, sobretot, l'elogi de les proeses dels generals francesos, o bé del govern o del rei de França, evidentment per impressionar els seus superiors i l'opinió pública francesa. Un bon exemple seria la notícia de la capitulació de les forces espanyoles de Perpinyà el setembre de 1642. Si bé la versió catalana publica els articles de la capitulació sense fer cap comentari en absolut, la francesa posa com a prefaci tres pàgines on s'expliquen la situació en què queda la ciutat, el nombre de presoners, el meravellós del fet, uns quants precedents històrics del setge i el valor del rei Lluís XIII.¹⁰ En canvi, els reportatges fets per autors catalans normalment no entren en tants detalls i fan servir un estil més amateur i casolà. Molt sovint són senzillament cartes escrites des del front per homes que no són militars professionals, ni molt menys gent acostumada a redactar reportatges.

Tanmateix, un dels aspectes més interessants de la premsa de la Guerra dels Segadors són les connexions entre les notícies que es publicaren en català (o, menys sovint, en castellà) a Barcelona i les que es publicaren en francès a París i altres ciutats franceses. A més a més, és un aspecte que encara no s'ha estudiat detalladament. Com acabem d'afirmar, moltes de les relacions impreses a Barcelona dels fets de la guerra són obra de testimonis catalans, sense, sembla, haver-hi intervingut cap altra influència. En algunes ocasions trobem que un mateix fet d'armes és relatat en un fullet francès i també en un altre de català, sense que l'un hagi influït en l'altre.¹¹ No obstant això, una investigació minuciosa de la gaseta francesa i, sobretot, dels seus suplementos, revela nombroses connexions entre la premsa francesa i la catalana, pel fet que molts dels reportatges publicats a Barcelona són, en realitat, traduccions d'originals francesos, si

8. Una diferència material de la presentació de les notícies a la premsa a França i a Catalunya és el fet que les relacions catalanes (com les espanyoles) es limiten normalment a referir una sola notícia, mentre els suplementos extraordinaris de la gaseta francesa solen incloure'n dues o tres de diferents parts d'Europa. Un exemple entre molts que podríem citar: la *Copia dels pactes, y rendiment de la vila de Balaguer, que sa Alteza ha fet al Comte don Simeon de Mascareñas, General del exercit del Rey de Castella, en la vila de Balaguer* ocupa la relació publicada l'any 1645 a Barcelona per la viuda Matevat (vegeu el núm. 154 de la nostra edició facsímil a *La Guerra dels Segadors a través de la premsa de l'època*); en canvi, la versió francesa, titulada *Les articles de la capitulation de Balaguer, arrestez entre le Comte de Harcourt & le Gouverneur de la place pour le Roy d'Espagne*, forma part d'un *Extraordinaire* (el fullet núm. 140 de la gaseta francesa de 1645), el qual inclou també notícies de les guerres a Alemanya i a Luxemburg.

9. Per exemple, el fullet núm. 42 de la gaseta, publicat el 12 d'abril de 1641, porta el mateix text, amb títol pràcticament idèntic, que la relació núm. 11, del mateix any, de les reproduïdes a la nostra edició facsímil (*La Guerra dels Segadors a través de la premsa de l'època*). De manera semblant, el fullet núm. 51, publicat el 8 de maig, conté el text de la relació núm. 12 de la nostra edició; i el fullet núm. 77, publicat el 9 de juliol, es reproduïx (sense els primers tres paràgrafs) a la relació núm. 22.

10. Dues edicions de la versió catalana es reproduïxen als núms. 74 i 75 de la nostra edició facsímil; la versió francesa és el fullet núm. 116 de la gaseta francesa de 1642, titulada *La capitulation de Perpignan*. Cal notar que el document de la capitulació porta la data del 29 d'agost i que es publica a París el 6 de setembre, o sigui poc més d'una setmana després.

bé hi ha també alguns exemples del procés invers: de reportatges catalans publicats després en traducció francesa.

Algunes vegades resulta fàcil determinar si l'original d'un fullet informatiu francès és un fullet català, o viceversa. Fins i tot hi ha casos en els quals s'especifica al mateix fullet la procedència. Tal és el cas, per exemple, de la *Relacio dels bons successos que han tingut las armas de sa Magestat Christianissima, y Catalanas en la Conca de Orcau [...]*, 4 fols (Barcelona, Pere Lacavalleria, 1644), a la primera pàgina de la qual s'explica que ha estat «Traduida de Frances en Català». En efecte, l'original és el text que es publicà al fullet núm. 2 de la gasetta francesa de 1645. No obstant això, el fet que l'imprès es publicués a París el 5 de gener de 1645, i que la traducció catalana es publicués encara l'any 1644, dóna a entendre que l'impressor barceloní deviatenir accés a l'original francès abans que fos imprès. A més, cal observar que la versió catalana publicada a Barcelona omet certs detalls que inclou l'original francès i que afegeix al final detalls que no apareixen a la versió francesa publicada a París.¹²

Aquests tipus de modificacions no són gens infreqüents. A la *Relació de la victòria guanyada por lo excel·lentíssim senyor de la Motte, contra lo Marquès de la Inojosa, prop la Vila de Vilallonga, en lo Camp de Tarragona. Y vârios avisos de diferents parts, trets de molts bons originals*, 4 fols (Barcelona, Pere Lacavalleria, 1642),¹³ un d'aquests «bons originals» resulta ser la relació francesa publicada a París el 14 de febrer del mateix any (fullet núm. 20 de la gasetta de Renaudot) i que porta com a títol: *La défaite des espagnols autour de la ville de Vals en Catalogne. Par le sieur de la Mothe Houdancourt*. El començament de la relació catalana sembla ser una traducció de la francesa. Ara bé, comença a la tercera pàgina de l'original, oblidant-se totalment de la introducció general que fa de prefaci al text francès.¹⁴ Una consideració que val la pena de tenir en compte és el fet que el combat que a la versió francesa sona a una victòria de forces únicament franceses al comandament d'oficials francesos, esdevé, d'alguna manera, una victòria catalana quan es llegeix la relació redactada en català. Així, la frase «*Nous avons perdu en ces combats environ cent hommes qui ont esté tuez*» esdevé: «En aquesta ocasió son morts de nostra part acerca de cent homens», convertint-se el *nous* francès en un *nosaltres* català. En aquest sentit, és significatiu que la relació catalana ometi l'última frase de l'original francès, en la qual es lloa extravagantment el mariscal de la Mothe.¹⁵ No l'omet, evidentment, per falta d'espai, ja que la relació catalana afegeix un seguit de retalls de diferents notícies.

De tant en tant, els mateixos impresos donen indicis de la procedència del text. Si bé els fullets núms. 50 i 53 de la gasetta francesa de 1642 tenen punts en comú amb la *Relacion de la derrota, y presa del general don Pedro de Aragon y de todo su exercito* (Barcelona Gabriel Noguers, 1642) —un fullet de 14 fols. publicat en castellà, a diferència de la immensa majoria de les relacions impreses a Barcelona, les quals sortien en català—, en realitat sembla ser que

11. Compareu, per exemple, el fullet núm. 103 de la gasetta francesa de 1641, publicat a París el 17 d'agost, amb la relació núm. 38 de la nostra edició, publicada el mateix any a Barcelona; o el fullet núm. 149, publicat el 28 de novembre (*Le siege levé par les Castillans devant la ville & chasteau d'Amenas en Catalogne: par l'armée du Roy*), amb la relació núm. 45 de la nostra edició (*Relació del socorrir de Almenar, donat per lo senyor de la Motte [...]*), publicada també el mateix any a Barcelona.

12. Per a la versió catalana, vegeu la nostra edició facsímil, núm. 130.

13. Vegeu el fullet núm. 54 de la nostra edició facsímil.

14. La relació catalana comença: «Als 16. de Ianer lo senyor de la Motte Houdencour tingue auis, que en las parts de Monço y Fraga en Arago los enemichs se juntauan ab designe de empresa sobre Lleyda, o Balaguer, per las intelligencias que tenian en aquellas, lo qual obliga de embiarhi lo senyor Comanador de Marieu [...]». Sembla molt bé que es tracta d'una traducció directa de l'original francès: «*Le seiziesme du mois passé le sieur de la Motte Houdancourt Lieutenant général des armes du Roy dans la Catalogne, receut nouvelles du costé de Monsou & de Fragues, dans l'Aragon, que les ennemis s'y assembloient à dessein d'entreprendre sur Lérida, ou sur Ballaquiens, par les intelligences qu'ils avoient dans ces deux places. Ce qui l'obligea d'y envoyer le Chevalier de Meyrieu [...]*» (gasetta francesa de l'any 1642, p. 131; la gasetta francesa portava una numeració general que unia tots els diferents fullets un mateix any).

15. «*Tant ils se trouverent tous animez par l'aspect de leur Chef généreux, le Sieur de la Mothe Houdancourt: Lequel se port de telle sorte en ces occasions. qu'il laissa en doute auxquels des deux cette victoire estoit deüv, à ses ordres ou à son exemple*» (gasetta francesa de 1642, p. 136).

16. La relació catalana és la núm. 60 de la nostra edició; el fullet francès, publicat a París el 9 de maig, ocupa les p. 401 a 420 de la gasetta francesa de 1642.

aquesta és l'original del fullet núm. 60 de la gaseta francesa, titulada *La trompette catalane, publiant l'avantage des armes du Roy sur les Castellans dans le Roussillon & la Catalogne*.¹⁶ La principal diferència es troba al començament de la versió francesa, la qual afegeix un paràgraf introductori en què explica, en terminis gastronòmics, que:

«Les grandes actions tiennent de la nature des grands & monstrueux poissons, desquels les tronçons ont quelque prix: mais ils sont bien d'autre valeur, & ont bien plus de grace lorsqu'estans servis entiers, on les considère avec toute leur estanduê. Tel sera en ce lieu le récit de ce qui s'est passé depuis peu dans la Catalogne & le Roussillon entre les armées Françaises & Espagnoles, selon la foy d'un imprimé Catalan naguères publiée dans Barcelone».

Si no fos per aquesta declaració, resultaria molt problemàtic atorgar la prioritat cronològica a la versió catalana. Amb tot i això, cal observar que el protagonisme donat pel relat a uns quants militars catalans al costat dels francesos (en particular, a Josep Margarit) seria molt poc usual en una relació d'origen francès.

Si bé és veritat que hi ha molts més exemples que avalen la dependència d'una bona part de la premsa catalana de la francesa, o bé viceversa, cal remarcar que no sempre és fàcil determinar qui copia qui. Tal, per citar un exemple entre molts, és el cas de la *Relacio de tots los successos que ha tinguts lo exercit de sa Magestat, gouernat per lo senyor Mariscal de la Motte, desde que parti de la Vila de Tamarit en lo Regne de Aragò, y durant lo siti de Monçò, y los pactes del rendiment del Castell*, 7 fols (Barcelona, Pere Lacavalleria, 1642), i del fullet núm. 89 de la gaseta francesa, publicada a París el 10 de juliol del mateix any sota el títol de *Relation De ce qui s'est passé depuis que l'armée du Roy commandée par le Mareschal de la Mothe, est partie de Tamarith, & pendant le siège de Mouçon [sic] en Arragon*.¹⁷ L'única diferència substancial entre ambdós textos consisteix en un breu paràgraf introductori que porta la versió francesa i que no figura a la catalana. Tant podria ser que la versió francesa afegís un paràgraf que no era a la catalana com que aquesta n'ometés un que era a la francesa.

Algunes vegades veiem com una versió dona més detalls que una altra i, en general, cal suposar que la versió menys detallada pot representar-ne un resum. Aquest sembla ser el cas, per exemple, de la llarga relació francesa de *Le passage Des rivières de Ségre, & de Noguère en Catalogne: avec la défaite des Espagnols qui le gardoyent* (el fullet núm. 82, de 12 pàgines, de la gaseta francesa de 1645, publicat el 3 de juliol). Si bé aquest fullet especifica, en les últimes tres pàgines, els noms dels oficials morts, nafrats i fets presoners a mitjan maig per l'exèrcit comandat pel comte de Harcourt, la versió catalana en resumeix el nombre de cada categoria (dotze capitans, tretze lloctinents, etc.). Per contra, la relació catalana afegeix una llista dels oficials castellans fets presoners cinc dies després entre Llorenç de Montgai i Balaguer, una llista que trobem al final d'una altra relació francesa, publicada a París el 7 de juliol com el fullet núm. 84 de la gaseta.¹⁸

En tot cas, és molt probable que a vegades, en comptes de prioritat cronològica, caldria parlar de publicacions pràcticament simultànies d'un mateix document més o menys oficial. Tal podria molt bé ser el cas, per exemple, dels articles del rendiment de places guanyades als espanyols per les forces francocatalanes.¹⁹ Malauradament, mentre tots els números de la gaseta francesa porten la data exacta de la seva publicació, no passa el mateix amb gairebé cap producte periodístic de les premses catalanes, per la qual cosa resulta problemàtic determinar quina fou publicada primer.

17. Per a la relació catalana, vegeu la nostra edició facsímil, núm. 68; el fullet francès ocupa les p. 593 a 600 de la gaseta francesa de 1642.

18. Vegeu el núm. 142 de la nostra edició facsímil.

19. Compareu els articles acordats per al rendiment del castell de Salses el setembre de 1642, publicats en francès a la gaseta francesa com a part d'un número extraordinari (fullet núm. 125 de la gaseta de 1642) i, en català, a Barcelona per Jaume Matevat (vegeu la nostra edició facsímil, núm. 79); o bé els articles del rendiment de Roses el maig de 1645 publicats en francès (núm. 66 de la gaseta francesa de 1645) i en català per Pere Lacavalleria (núm. 138 de la nostra edició facsímil).

No és gens estrany que la immensa majoria de les moltíssimes notícies sobre la Guerra dels Segadors que es publicaren a França posessin l'èmfasi en les accions bèl·liques portades a terme per les tropes i les armades franceses, tant a la costa catalana com terra endins. Per descomptat, l'ajut concedit per la corona francesa als catalans revoltats contra Espanya no va ser gens ni mica desinteressat. A Lluís XIII, que havia declarat la guerra contra Felip IV l'any 1635, li convenia subvencionar, tant materialment com humana, els enemics més importants d'Espanya. A més, per a França, la Guerra dels Segadors formava tan sols una part de la seva guerra general contra la monarquia espanyola. A la gasetta francesa llegim també reportatges dels progressos de molts altres fronts, incloent-hi el de Portugal, però també els d'Alemanya, Països Baixos i Itàlia. Com és natural, per justificar davant de l'opinió pública francesa les immenses despeses en homes i diners que representaven aquestes guerres, la màquina propagandística de la corona francesa insistia en el protagonisme de les forces franceses en tots aquells fronts.²⁰ Tant és així que, en general, els reportatges francesos de la Guerra dels Segadors, en deixar molt en segon terme l'esforç bèl·lic dels mateixos catalans, semblen donar a entendre que eren els francesos qui lluitaven a Catalunya. Al mateix temps, a les autoritats franceses els interessava presentar davant de la seva opinió pública proves de la utilitat nacional d'aquestes subvencions.²¹ És en part per això que trobem repetidament a la premsa francesa de l'època elogis dels catalans i dels seus esforços bèl·lics. Un exemple, entre molts, que podem aportar és el petit comentari que es posa al començament de la versió francesa de la carta enviada als ciutadans de Lleida pel general de les tropes espanyoles ue assetjaven la ciutat: «*Où se void comme les ennemis n'oublent rien pour asservir derechef les Catalans à leur domination, & en suite la généreuse résolution desdits Catalans*».²²

En canvi, a vegades la versió catalana d'una relació francesa adapta l'original per modificar el protagonisme de les forces franceses. Això és el que veiem a la *Verdadera relació de tot lo que ha passat per lo socorro de la plassa de Flix*, publicada el 1645 a Barcelona per Pere Lacavalleria. L'original francès, una relació publicada el 19 de setembre en el suplement extraordinari de la gasetta, es titulava *La défaite de plus de mille Espagnols devant Flix en Catalogne, par l'armée du Roy commandée par le Comte de Harcourt* i no menciona en cap moment els catalans. És evidentment, per això, que la traducció catalana afegeix un últim paragraf que comença d'aquesta manera:

Cab als Catalans sa part de la gloria de aquest socorro, tant als que habitan deça com dellà del Riu. Puix al punt tingeren auis de la empresa del enemich sobre la Vila, y Peninsula, tots prengueren las armas, acudiren als puestos, y en lo Ginestar rechaçaren a 300 soldats del enemich que eren exits de Tortosa [...].²³

Si bé a la premsa francesa les tropes franceses són clarament les promotores de la guerra portada contra Espanya en terres catalanes, no hi falten per això lloances dels catalans, i sobretot de llur fidelitat a la corona francesa. Evidentment, per a l'opinió pública francesa era molt important que l'esforç invertit per França en la guerra catalana es pogués representar com a fet a favor d'un aliat digne i agraït. Així, el gener de 1641 –mig any després del començament de la guerra i en un moment força delicat–, quan França acceptà d'ajudar militarment i diplomàtica la causa catalana, trobem en un número extraordinari de la gasetta francesa una carta escrita des de Leucata, la qual comença comentant la revolta catalana i el fet d'haver renunciat els catalans a la dominació espanyola, tot posant-se sota la protecció de

20. Segons J.H. Elliott, ja «a partir de 1643, Catalunya queda relegada a un lloc relativament subordinat en el conjunt dels projectes [exters] de França» (*La revolta catalana, 1598-1640. Un estudi sobre la decadència d'Espanya*, 2a. ed., Barcelona, 1989, p. 514).

21. La funció propagandística de la gasetta francesa és tractada per Howard M. Solomon, *Public Welfare, Science and Propaganda in Seventeenth-Century France: the Innovations of Théophraste Renaudot*, Princeton, 1972, p. 100-161.

22. Núm. 65 de la gasetta francesa de 1644, p. 425; compareu la relació catalana (núm. 116) reproduïda a la nostra edició facsímil.

23. Vegeu el fullet núm. 124 de la gasetta francesa de 1645 i el núm. 150 de la nostra edició facsímil.

la corona francesa.²⁴ Aquesta mateixa carta explica bé el valor estratègic que posseïa Catalunya per a França dins la seva guerra contra Espanya: «*le soulèvement de cette province se trouve le plus importât & le plus capable de troubler non seulement les hauts desseins, mais aussi le repos & la tranquillité d'Espagne*», i acaba amb un elogi meravellosament idealitzat de Catalunya: «*Bref ce país contient en soy toutes les délices de l'Espagne; & ses chasteaux, bourgs, villes & villages, maisons champêtres & hameaux sont si frequens qu'on la compare à vne ville plustost qu'à vne province*».²⁵

Allà on trobem amb regularitat lloances dels catalans és al balanç dels progressos fets l'any anterior per les forces franceses en tots els fronts europeus i que cada any constitueix el primer fullet de la gasetta francesa, titulat «*Estat general des affaires*». Un bon exemple és el que diu l'1 de gener de 1645:

*Les Catalans se roidissans contre la tourmente, & ayans défendu leurs places contre les Castillans, avec vne constance & générosité loüable, montrent que ce n'est point par caprice, mais pour le juste maintien de leur chère liberté, qu'ils exposent si librement leurs biens & leurs vies [...].*²⁶

Al començament d'una relació del setge de Tortosa de l'estiu de 1648, quan les coses comencen a anar més bé per als espanyols, trobem reforçada la idea d'un pacte entre la corona francesa i els seus súbdits catalans, el qual consisteix en una perfecta reciprocitat d'afecte i de suport mutu:

*Comme les Catalans n'ont jamais eu sujet de douter de l'affection de Leurs Majestez, veu les grands soins qu'elles ont tousjours pris de leur protection: ainsi cette nation courageuse d'elle mesme, & dont la vigueur s'augmente tous les jours de plus en plus, à mesure qu'elle se void si puissamment assistée des forces de la France, n'oublie rien de ce qui se peut pour tesmoigner sa valeur contre ses ennemis irréconciliables, & sa fidélité envers cette Couronne.*²⁷

Fins i tot es donen casos en els quals, al contrari del que esperariem, un reportatge publicat a França menciona els fets d'armes de les forces catalanes quan la versió catalana del mateix encontre no ho fa. Tal és el cas del relat de la victòria aconseguida contra un exèrcit espanyol prop de Lleida el setembre de 1642. Així trobem que la versió francesa afegeix més de dues pàgines a la versió catalana, amb la incorporació d'elogis del batalló d'infanteria comandat per Josep Margarit.²⁸

Ja hem observat que, tant d'una banda com de l'altra, la premsa de la Guerra dels Segadors només parla de victòries. Ara bé, mentre això es pot afirmar amb contundència tant pel que toca la premsa catalana com l'espanyola, sense que hi hagi pràcticament ni una sola excepció a la regla, a la premsa francesa trobem fins i tot alguna relació d'una desfeta a mans de l'enemic. Un bon exemple seria la *Relation de la levée du siège de Lérida. Avec les noms*

24. «*Vous avez sceu par les relations précédents les mécontentemens que les Catalans ont receu, & l'indignation qu'ils ont conceüe de longue-main contre les Castillans [...]. La bonne reception qui a esté faite par le commandement du Roy tés à dir el rei de Françal a leurs Sputez par les Etats du Languedoc, & depuis par le Roy mesme, les ayant encouragés à se tirer de dessous le joug de la domination Espagnole: ils donèrent ordre vers la fin de l'année passée à lever quelques troupes qu'ils estimoient suffisantes pour opposer aux forces du Roy d'Espagne [...].*» (vegeu la primera pàgina del núm. extraordinari de la gasetta francesa publicat el 15 de febrer de 1641, p. 69 de la paginació seqüencial).

25. *Idem*, p. 70.

26. Gasetta francesa de 1645, núm. 1, p. 12. Almenys un d'aquests resums dels afers de tot un any es va publicar, traduït al català, a Barcelona. Es tracta de l'*Estat general des affaires* de començaments de 1642, el qual aparegué en un impres fet per Jaume Matevat sota el títol: *Nova relació del estat general de la Europa al principi de aquest any 1642. La presa de vna Galera de Espanya y perdua de altres. Traduit de Frances en Catala* (vegeu el núm. 340 de la nostra edició facsímil). Molt curiosament, a la versió catalana se substitueix un escrit satíric francès titulat «*Les hauts faits du Comte d'Olivarez*» pel reportatge d'uns encontres marítims entre vaixells francesos i espanyols.

27. Vegeu la primera pàgina del fullet núm. 100 de la gasetta francesa de 1648.

28. «*Le bataillon d'infanterie Catalane a tesmoigné beaucoup de zele pour le service du Roy en cette occasion, & combattant vaillamment a repose les ennemis avec un grand courage à l'imitation D. Ioseph Marguerit qui le commandoit, & se montra également courageux & affechorrié du service de la France*». (La bataille de Lérida sur la fnnhere d'Arragon [...]), fullet núm. 136 de la gasetta francesa, p. 1002). Compareu-ho amb el núm. 83 de la nostra edició facsímil.

des morts & blessez qui sont venus a nostre connoissance, publicada a París el 13 de desembre de 1646, al fullet núm. 155 de la gaseteta francesa del mateix any. Al començament d'aquesta relació es fa un balanç dels diversos fronts de la guerra contra Espanya i s'arriba a la conclusió que la desfeta davant Lleida només redueix a un mínim del 75% l'èxit de França en els quatre partits jugats contra Espanya: «*Nous avons jöüé ensemble quatre parties: en Flandres, en Allemagne, en Italie & en Catalogne; ils en ont perdu trois, nous n'avons pas gagné la quatrième; lequel est ce des deux qui a l'avantage?*». A més a més, es procura excusar la desfeta argumentant que el geni dels francesos no es presta a setges de llarga durada, els quals requereixen més paciència que coratge.²⁹ L'autor o l'editor d'aquesta relació comenta fins i tot el fet que, al contrari del que fan els espanyols, val la pena d'elogiar, fins i tot, els bons fets d'armes de l'enemic.³⁰

Un dels aspectes de les notícies que cal comentar en aquest context és la rendició de Barcelona el 1652 després d'un setge horripilant. La notícia d'aquest fet, que marcà en realitat el final de la guerra pròpiament dita, devia aparèixer tan d'improvís als lectors de la gaseteta com ho havia fet dotze anys abans la del començament de la revolta. El mes de març de 1652 havia aparegut una relació de la presa de Terrassa pels francesos comandats pel virrei de Catalunya, el mariscal de la Mothe-Houdancourt.³¹ L'abril s'havia publicat una relació que contava la desfeta de quatre esquadrons de cavalleria espanyola prop de Barcelona per un altre cos comandat pel virrei; el maig aparegué una altra relació en la qual es referia la notícia sensacional de la gloriosa entrada del virrei a Barcelona;³² i a finals d'agost els francesos encara havien pogut llegir una relació de la bona notícia de l'aprovisionament dels assetjats i de la retirada dels espanyols del poble de Canet. Quina degué ser, doncs, la sorpresa d'aquests mateixos lectors quan la relació següent sobre la guerra, publicada a París el 21 de novembre, portà, sense cap mena de comentari ni explicació, *Articles de la capitulation accordée entre le Mareschal de la Mothe, Viceroy de Catalogne pour Sa Majesté Tres-Chrestienne, & Dom Iuan d'Autriche, pour la reddition de la ville de Barcelone*, un fullet extraordinari de dotze pàgines?

Al llarg de la Guerra dels Segadors la premsa francesa va ser molt important per a la Catalunya revoltada no tan sols perquè contribuí a l'abast dels serveis d'informació catalans i portà notícies de la guerra més enllà de la Península, sinó també perquè proveí els catalans de notícies de l'estranger. En efecte, moltes, si no la majoria, de les notícies de fora d'Espanya que es publicaren a Barcelona hi arribaren via França. Per exemple, les *Noves, molt verdaderas de tot lo contengut en lo Regne de Portugal de aquest present any 1641*, publicades aquell mateix any per Jaume Metavat, són en realitat una traducció de la relació continguda en el número extraordinari de la gaseteta francesa publicat el 23 d'octubre i titulat *L'execution faite à Lisbonne des traistres au Roy de Portugal*.³³ En certes ocasions fins i tot s'especifica que la notícia és una traducció d'una versió francesa, com en el cas de la *Relacio dels successos de Portugal desde tot gener fins al comensament de mars del any 1642 [...] Traduida de Frances en Catala* (Jaume Matevat, 1642), la font de la qual és la *Relation des affaires de Portugal, depuis le commencement du mois de Décembre jusques au cõmancement du mois de Mars dernier*, que forma el fullet núm. 45 de la gaseteta francesa de 1642.³⁴ No cal dir que la relació publicada per la gaseteta francesa de la victòria crucial aconseguida l'any

29. «*Il est vrai que le Génie des François se porte pas si volontiers à ces longs sièges qui ont plus besoin de patience que de valeur*» (gaseteta francesa de 1646, p. 1173).

30. «*N'estant pas ici mon dessein d'imiter les Escrivains de leur parti, qui nous blasment tousjours, & chantent des triophes dans leur plus grandes disgrces. J'estime qu'il faut louer les belles actions partout où elles se trouvent, dans nos ennemis mesmes. Possible qu'il leur prendra envie d'en faire aut'a, & dire désormais la vérité*» (ídem, p. 1174).

31. La relació, impresa a París l'1 de març, es titula: «*La prise de la ville et de l'Eglise de Terrasse pres de Barcelona, par les troupes du Roy, commandées par le Marschal de la Mothe-Houdancourt Viceroy de Catalogne: avec les articles de la capitulation accordée aux ennemis*».

32. «*La glorieuse entrée du Mareschal de la Mothe, Viceroy de Catalogne, en la ville de Barcelona avec ce qui s'y est de Duis fait iusau'au 27e du mois dernier*».

33. Aquesta relació ocupa les primeres tres de les vuit pàgines del fullet francès; la traducció catalana afegeix tres notícies més, aquestes probablement tretes també de la gaseteta francesa (vegeu la nostra edició facsímil, fullet núm. 282).

1643 pels francesos contra els espanyols a Rocroi es tradueix al català i es publica a Barcelona, però cal mencionar el fet que el peu d'impremta apunta que fou «Impresa en Paris, y ara de nou ab llicència, en Barcelona».³⁵ La relació titulada *La rota de la armada imperial, y de Baviera en lo Pays de Brunsvuych per las tropas y exercits Confederats. Traduida de Frances en Català* (Barcelona, Jaume Romeu, 1641) ja portava al final una traducció del peu d'impremta original: «Impres en Lio a 4 de Juliol, segons la copia de Paris, ab Priuilegi Real»,³⁶ la qual cosa donaria a entendre que les notícies traduïdes de la gasetta francesa no provindrien sempre de l'edició parisina. Tot i això, en altres ocasions semblaria que la notícia de l'estranger publicada a Barcelona no prové de la gasetta francesa, sinó d'una carta o d'un avís rebut per les autoritats militars franceses a Catalunya, com en el cas d'una que porta notícies d'Itàlia i que comença així: «Per lletra dels 15. de Maig escrita al senyor de Argenson, se auisa, que [...]», o d'una altra que conté «les noves que ha aportades lo Capita de Caualls Mosur de Sant German vingut a 26. de Iuny 1641. de Paris per la posta».³⁷

Fins ara ens hem referit exclusivament als suplementes de la gasetta francesa en què es relataven extensivament fets militars i polítics d'arreu d'Europa que es consideraven d'interès per al lector francès. Ara cal mencionar el fet que, durant els primers anys de la Guerra dels Segadors, uns quants impressors barcelonins van publicar traduccions, no tan sols de relacions franceses, sinó també de gasettes, la qual cosa representa un dels primers intents d'aconseguir a la premsa hispànica, si no una periodicitat regular, almenys una certa continuïtat. No obstant això, cal insistir en el fet que, a diferència del que a vegades s'ha pretès, es tractava només d'això, de traduccions de fullets publicats a França, i no pas de projectes periodístics originals per part d'aquests impressors. En molts casos, aquest fet s'especifica en la portada de l'imprès barceloní, advertint el lector que, per exemple, un d'aquests fullets està «Traduhit de Frances en Catala, per Antoni Pomes».³⁸ Arribant a les gasettes publicades a Barcelona l'any 1641, hem pogut constatar que la primera que coneixem, impresa per Jaume Romeu, és, com ell mateix afirma, una gasetta «Traduida de Frances, en nostra llengua Catalana». Es tracta de la *Gazeta vinguda a esta ciutat de Barcelona, per lo Ordinari de Paris, vuy à 28. de Maig, Any 1641*, l'original de la qual és la gasetta francesa núm. 59 del mateix any.³⁹ Aquesta traducció, com almenys mitja dotzena més, és anterior a la famosa gasetta (traducció del fulllet número 61 de la gasetta francesa de 1641) en la qual Romeu anuncia als seus lectors que pensa publicar amb regularitat versions catalanes de la gasetta francesa.⁴⁰ Algunes vegades és evident que l'editor i/o l'impressor combinen dues o més gasettes, com en el cas de les *Novas ordinarias vingudas ab la estafeta de Paris*, les quals inclouen algunes de les notícies contingudes en les *Nouvelles Ordinaires* publicades per la gasetta francesa el 9 de novembre de 1641, junt amb d'altres que no hi són.⁴¹

34. Per a la relació catalana, vegeu la nostra edició facsímil, núm. 284. Vegeu també el núm. 292: *Relacio de una traycio descubierta y castigada per lo Rey 4e Portugal, y de alguns altres successos considerables de aquell Reatme, y la sentencia que li han feta, estampada en Paris a 2. de Octubre 1647. y ara nouament en Barcelona. Traduida de Frances en Cathala*, Barcelona, Viuda Matevat, 1647.

35. Vegeu la relació núm. 304 de la nostra edició facsímil.

36. Vegeu la relació núm. 296 de la nostra edició facsímil.

37. Vegeu les relacions núms. 294 i 295 de la nostra edició facsímil. Cal esmentar el fet que també s'imprimiren a Barcelona unes quantes traduccions de notícies publicades amb anterioritat a Itàlia, tal com una *Breu recopilacio de las relaciones agudes de Venecia en diversas vegadas, acerca dels progressos, y marcha de la Armada Turquesca: traduyda de llengua Tuscana en nostra Catalana*, Barcelona, Gabriel Noguers, 1645; vegeu el núm. 315 de la nostra edició facsímil.

38. Vegeu el núm. 322 de la nostra edició facsímil.

39. Vegeu el núm. 323 de la nostra edició facsímil.

40. Vegeu el núm. 325 de la nostra edició facsímil.

41. Vegeu el núm. 330 de la nostra edició facsímil. Resumint molt, podem constatar, en efecte, que gairebé totes les gasettes catalanes reproduïdes a la nostra edició facsímil es basen en diversos impresos de la gasetta francesa: el nostre imprès núm. 323 es basa en la *Gazette* francesa del 25 de maig de 1641; el 324, en les *Nouvelles ordinaires* del 25 de maig; el 325, en la *Gazette* de l'1 de juny; el 326, en les *Nouvelles ordinaires* del mateix dia i en part de la *Gazette* del 8 de juny; el 327, en la *Gazette* del 22 de juny; el 330, en les *Nouvelles ordinaires* i en la *Gazette* del 9 de novembre; el 331, en l'*Extraordinaire* del 28 d'agost; el 334, en la *Gazette* del 21 de setembre; el 335, majorment en la *Gazette* del 19 d'octubre; el 336, en l'*Extraordinaire* del 14 de novembre; el 337, en l'*Extraordinaire* del 27 de novembre; el 338, en la *Gazette* del 16 de novembre; el 339, en la mateixa *Gazette* i en les *Nouvelles ordinaires* de la mateixa data; el 340, en l'*Estat General des affaires* de l'1 de gener de 1642; el 343, en l'*Extraordinaire* del 23 d'abril del mateix any; i el 344, majorment en les *Nouvelles ordinaires* del 20 de setembre de 1642.

La gasetta portuguesa

La gasetta portuguesa s'estableix el novembre de 1641, deu anys després de la francesa i poc abans de finalitzar el primer any de la sublevació portuguesa contra Espanya. Apareix mensualment «*Com todas as licenças necessarias. E priuilegio Real*», impresa per Lourenço de Anveres o bé per Domingos Lopez Rosa. Ja que la monarquia espanyola era l'enemic número u dels portuguesos, aquests consideraven com a amics de Portugal tots els altres enemics d'Espanya.⁴² Per tant, qualsevol mala notícia per a Espanya representava una bona notícia per als portuguesos. Dintre d'aquesta situació, la guerra catalana els resultava tan important com ho era la revolta portuguesa per als catalans: cadascuna de les dues revoltes, en definitiva, es podia justificar en part davant de l'opinió pública amb l'exemple de l'altra. A més a més, estratègicament, era essencial per a totes dues nacions que alhora distraguessin l'atenció i els recursos humans i materials dels espanyols, dividint els grans esforços que gastava Espanya per recuperar-les. Al mateix temps, tant Catalunya com Portugal depenien del suport militar i polític de la corona francesa i havien de competir entre ells per a atraure'l.⁴³

Des del punt de vista de l'esforç bèl·lic d'ambdues nacions, era fonamental fer creure a la població que totes dues feien tot el que podien per fer front a l'enemic comú i que França feia tots els possibles per ajudar-les.⁴⁴ Per això, era essencial que els catalans poguessin llegir notícies no tan sols de les victòries que ells infligien als espanyols, sinó també les que infligien els portuguesos i, efectivament, a la premsa catalana de la Guerra dels Segadors trobem moltes notícies d'esdeveniments militars, polítics i diplomàtics referents a Portugal. A Portugal passà exactament el mateix en relació amb Catalunya.

Els primers números de la gasetta portuguesa tenen dues seccions: comencen amb una secció en la qual es tracten notícies de Portugal, sobretot dels progressos de la guerra contra Espanya, mentre la segona es titula «*Noves de fora do Reino*». Al començament de la seva trajectòria, la gasetta conté moltes notícies sobre la guerra portuguesa, seguides d'unes poques de l'estranger. Per exemple, el primer número (novembre de 1641) dedica poc més d'una de les seves vuit pàgines de text. Però ja el segon número dedica la meitat de les seves 16 pàgines.⁴⁵ Sembla ser que és a partir d'octubre de 1642, poc menys d'un any després de la seva fundació, que la gasetta portuguesa (titulada ja *Gazeta primeira do mes de Outubro de novas fora do Reyno*, model de títol i de contingut que es mantindria almenys fins mitjans de la dècada dels 1640) deixa de publicar notícies dels progressos de la guerra portuguesa.

La guerra catalana apareix en la gasetta portuguesa ja des del primer número i reapareix contínuament, entremig de moltes més notícies d'arreu d'Europa, en particular dels altres fronts de la Guerra dels Trenta Anys en què s'havia implicat la monarquia espanyola. Les notícies es col·loquen d'una manera totalment desordenada: ni tan sols es posen juntes, per exemple, totes les que en una mateixa gasetta parlen de Catalunya.

En general la gasetta portuguesa ofereix pocs indicis de les seves fonts d'informació, però al final del segon número (desembre de 1641) ja hi ha una nota en la qual s'indica que eren els mateixos editors de la gasetta qui la confeccionaven amb notícies que els arribaven de diversa

42. Aquesta idea dels espanyols com a enemic comú dels portuguesos i dels catalans s'expressa, per exemple, en la gasetta d'abril de 1643: «*Depois do primeiro assalto, q os Castelhanos nossos inimigos dera'o á cidade de Flix em Catalunha [...]*» (p.1 som nosaltres qui hem afegit l'èmfasi). Per a les relacions entre les revoltes de Catalunya i de Portugal, vegeu Maria Àngels Pérez Samper, *Catalunya i Portugal el 1640. Dos pobles en una cruïlla*, Barcelona, 1992, especialment el capítol 6, titulat: «Solidaritat, informació i propaganda».

43. Per a les relacions entre les dues revoltes, vegeu el capítol «Catalunya i Portugal», del llibre d'Elliott, *La revolta catalana*.

44. Per a apreciar com era políticament incorrecte donar a entendre que França no podia, o bé no volia, ajudar les dues nacions revoltades contra Espanya, vegeu la nota que es troba al final de la gasetta portuguesa de juliol de 1643: «*O que na Gazeta do mes passado se disse de França, que cõ as presentes guerras se passavão muytas necessidades, he falso & parece foy informação de pessoa mal intencionada, & pouco affecta as cousas deste, & daquelle Reyno*».

45. Gairebé tots els números de la gasetta portuguesa tenen 12 p.

procedència.⁴⁶ No obstant això, és evident que almenys una part de les notícies de l'estranger, incloent-hi Catalunya, venia de les gasetes franceses. Al número d'abril de 1642 trobem la nota següent: «*Na Gazeta, que veyo de França, estão as propostas, que os Irlandezes agora fazem a el Rey Carlos de Inglaterra*».⁴⁷ Sobretot a partir de finals de 1642, molts números de la gaseta portuguesa eren, en realitat, poca cosa més que traduccions de fullets publicats pels editors de la gaseta francesa.⁴⁸ Un bon exemple seria la gaseta portuguesa del mes de setembre de 1643, la qual inclou una selecció de les notícies aparegudes a les *Nouvelles Ordinaires du 15e Aoust 1643* de la gaseta francesa, junt amb un extracte dels articles de la capitulació de la ciutat de Thionville publicats a la gaseta francesa el 12 d'agost. Quant a la gaseta portuguesa del mes següent, a dir veritat aquesta és gairebé una traducció de l'*Extraordinaire* de la gaseta francesa publicada a París el 27 d'agost.⁴⁹ En aquest sentit, la premsa portuguesa diferia molt poc de la catalana.

No és gens d'estranyar que la majoria de les notícies de la Guerra dels Segadors publicades a Lisboa reflecteixi una visió francesa de la guerra, en referir-se quasi sempre al protagonisme francès en la lluita contra els exèrcits i les flotes d'Espanya. Són típiques notícies com les següents: «*O Principe de Conde esta sobre Perpignan, & o té posto em tão grande aperto que dizem que sem / duvida se lhe entregara. Monsiur de la Mota anda cõ h exercito poderosissimo a vista de Arag , & tem saqueado alguns lugares*»; o ara: «*A armada do Bispo de Bordeus se reforma, & se presume que vem outra vez sobre Tarragona*», ambdues tretes de la gaseta portuguesa de novembre de 1641; o bé: «*O mariscal de Bresè, pay do Marques de Bresè, q veyo a este porto o verão passado por General da armada de França, està em Catalunha com hum poderoso exercito, & agora tem sitiado a Tarragona*», de la gaseta següent. En general, tal com veiem aquí, es consigna cada notícia en una sola frase.

A part de la gaseta, hi hagué també moltes relacions portugueses d'esdeveniments que havien de semblar merèixer un tractament més detingut. En algunes ocasions, almenys, aquestes també tenen molt en comú amb reportatges que apareixen en els suplementes extraordinaris de la gaseta francesa. Tal, per exemple, és el que passa amb la *Relaçam verdadeira de huma assinalada vitoria, que a armada naval do Christianissimo Rey de França [...] teve na costa de Catalunha [...]*, 3 fols (Lisboa, Antonio Alvarez, 1641) i amb la *Relaçao de como os castelhanos levantaram o cerco de Mirabel* [és a dir, Miravet] *em Catalunha [...]*, 4 fols (Lisboa, Lourenço de Anveres, 1643).⁵⁰ En d'altres, es tracta de

46. La nota comença: «*As mais destas nouas são colhidas de cartas, & pessoas dignas de credito, que vierão de varias partes. E o que se diz do Bispo de Lamego, se sabe por via da nao de Inglaterra que veyo o mes passado: & de Italia auia já aqui carta, em que se diz, que ficaua em Leorne, de donde se vay a Roma em pouco mais de 15 dias*».

47. Vegeu el fol. 6r. A la *Gazeta primeira do mes de Outubro de novas fora do Reyno* de 1642, comença a haver-hi seccions titulades: «*Mais suizos de Olanda de 19. de Agosto de 1642*», «*Auizos de Londres de 22. de Agosto de 1642*», «*Auizos de Paris de 23. de Agosto de 1642*». «*Mais auizos de Paris de 30. de Agosto de 1642*». És a dir, que la gaseta lisboeta sembla haver-se compost de retalls traduïts d'altres gasetes, de manera semblant a com les gasetes, «catalanes», eren en realitat traduccions de la francesa.

48. A la primera de les dues gasetes portugueses de novembre de 1642 es mencionen: «*A grão batalha de Lerida. A victoria que o Principe Thomas teue dos Castelhanos e Italia. A victoria que o Conde de Granci teue na Franche-Comte. A tomada de Nice-de la Paille. A batalha que Monsiur de Alier teue com a Duque Carlos junto a Lison*». Tots aquests esdeveniments s'havien narrat a la gaseta francesa. «*La bataille de Lerida sur la frontiere d'Arragon [...]* (publicada a París el 24 d'octubre); «*La défaite de dixhuit Cornettes de cavalerie Espagnole par le Prince Thomas dans l'Italia*» (*Extraordinaire* del 29 de setembre); «*Relation du combat n'aguères fait dans la Franche-Comté, entre les troupes commandées par le Comte de Grancey [...]* Et celles de la Franche-Comté [...]» (publicada a primers d'octubre); «*La prise de Nice de la paille [...]*» (*Extraordinaire* del 26 de setembre); «*relâtion de ce qui s'est n'aguères passé entre l'armée du Roy commandée par le sieur du Hallier & celle du Duc Charles, au combat arrivé proche de Lison, à quatre lieues de la Mothe*», (*Extraordinaire* de 12 de setembre).

49. Un altre exemple: la *Gazeta do mes de Outubro de 1643 de novas fora do Reyno. Entre as quaes se relata a viage do Marichal da Motha em Aragão, & o encontro, que a Armada de França teve com a Castellhana em a Costa de Barcelona, & a conspiração do Baxá de A lepo contra o Grão Turco, cõ o successo que teve* és majorment una traducció fidel del fulllet núm. 108 de la gaseta francesa titulada: *Extraordinaire du XXVII. A oust M.DC.XLIII contenant La prise de six vaisseaux ennemis sur la coste de Barcelone, par le Duc de Brezé. Le voyage du Mareschal de la Mothe en Aragon. [...]* Et *La conspiration du Bacha d'Alep contre le Grand Seigneur & son succez*, ocupant el viatge, etc. les p. 8-12 de la gaseta portuguesa. Passa el mateix amb la gaseta portuguesa de novembre de 1643, la qual és majorment una traducció fidel del fulllet núm. 124 de la francesa.

50. Vegeu la relació núm. 29 de la nostra edició facsímil, la qual es pot comparar amb el fulllet núm. 89 de la gaseta francesa de 1641; i la relació 88 de la nostra edició, pràcticament idèntica al fulllet núm. 36 de la gaseta francesa de 1643 En aquest últim cas, coneixem relacions franceses i portugueses, però no una relació parel·la en català. Poden comparar-se també les relacions francesa i portuguesa de la victòria aconseguida el 1643 a la Vall d'Aran per les tropes catalanes liderades per Josep Margarit (vegeu la relació núm. 91 de la nostra edició i el fulllet núm. 58 de la gaseta francesa de 1643).

relacions traduïdes directament d'originals catalans, com en el cas de la *Relaçãõ verdadeira de tudo o que succedeo na entrega de Perpinhãõ ao Christianissimo Rey de França: & a sahida do Marques de Flores de Auila, que a governaua, com toda su gente em comboy. Impressa na cidade de Barcelona, & hora traduzida nouamente em lingua Portugueza*, la traducció, en efecte, d'una relació impresa a Barcelona per Jaume Matevat i que aparegué a Lisboa, impresa per Domingos Lopes Rosa al cap de menys de mes i mig després del rendiment de Perpinyà.⁵¹

Conclusions

La Guerra dels Segadors va durar sanguinosament més enllà encara de la rendició de Barcelona el 1652. Si ens hem fixat més en els primers anys de la guerra, això és per una raó que ja hem comentat: el fet que, tant d'una banda com de l'altra, només es publicaren notícies de victòries. Si bé durant els primers anys de la guerra les forces francocatalanes van obtenir nombroses victòries contra els espanyols, cap al final, i sobretot després que França es veié presa de les guerres civils que començaren amb la Fronda, són cada vegada més nombrosos els èxits obtinguts per les tropes de la monarquia espanyola. Això vol dir que, cap al final de la guerra, són ja pocs els reportatges d'encontres militars que es troben a la premsa catalana, francesa o portuguesa. I quan finalment s'acaba la guerra, passa el mateix que a la premsa dels nostres temps quan, després d'haver passat un temps aprenent que existeixen llocs com ara Txetxènia o Kosovo o la República Democràtica del Congo només perquè s'hi fan guerres que, segons ens expliquen, tenen alguna connexió amb els nostres interessos, després, quan s'acaba la guerra, gairebé literalment desapareixen del mapa.

Documents

A continuació reproduïm dos textos francesos. El primer conté la primera notícia de la revolta dels Segadors apareguda a la Gasete francesa, a l'*Extraordinaire* (fullet núm. 76 de la Gasete de l'any 1640) del 15 de juny de 1640. Aquesta és, sense dubte, la primera notícia de la revolta que déu haver-se publicat fora de la Península Ibèrica.

Extraict d'une lettre écrite de Bayonne le sixiesme Iuin 1640: Contenant la revolte de la ville de Barcelone contre le Roy d'Espagne.

Les Espagnols qui estoient en garnison dans Barcelone & aux environs, s'estans comportez trop insolemment envers ce peuple non accoustumé à vn tel traitement, il a couppé la gorge à cette garnison, laquelle estoit en partie composée des gens du Comte Duc d'Olivares: & aucuns s'estans retirez dans vne maison forte, d'où ils se deffendoient en sorte qu'il estoit mal aisé de les avoir: on y a mis le feu, & les y a-t'on fait rostir sans aucune pitié: les esprits de ce peuple estans tellement aigris contre eux qu'ils ne voulurent pas mesmes leur envoyer des Prestres pour les confesser en cette extrémité, bien qu'ils en demandassent instamment: leur crians que de si meschants hommes n'estoient pas seulement dignes de mourir comme ils faisoient, mais aussi qu'ils meritoient d'estre damnez. Ce mesme peuple est allé en suite dans les prisons, d'où il a tiré & mis en liberté tous les François qui y estoient détenus, partie desquels s'en sont retournez en France vestus à l'Espagnole, pource qu'autrement il ne leur eust pas esté seur d'aller par le país. La ville a aussi envoyé implorer le secours de ses voisins, pour se garantir de pareils traitemens, & obvier encor à de pires consequences. Dequoy nous attendons les particularitez & les suites, & apprenons

51. Vegeu els núms. 77 i 78 de la nostra edició facsímil.

par là que les forces de l'Espagne ne sont pas si vnies, mesme au dedans, comme elles s'en vantent.

El segon text que reproduïm conté l'explicació de la revolta que es donà sis anys més tard a la versió dels fets de 1640 publicada al *Mercure françois*, el relat oficial de la història recent basat en els arxius francesos. El text prové del vol. 23 del *Mercure françois* (París, 1646). És el començament de l'article titulat «*Revolte de la Catalogne*», el qual ocupa les pàgines 633 a 663 del volum.

La Principauté de Catalogne estoit vn des beaux fleurons de la Royale Couronne d'Espagne, neantmoins ayant receu du Roy Catholique vn traitement qu'elle ne croyoit pas avoir mérité, elle secoüa le ioug de son obeïssance, & par ce moyen diminuant la grandeur d'Espagne, donna de l'accroissement à la France, qu'elle recognoist aujour-d'huy, & dont elle veut dépendre souverainement. Ce changement ne s'est fait que par des mouvemens tres-iustes.